TÜRK OCAKLARI İSTANBUL ŞUBESİ

BİLGE TONYUKUK YAZITI'NIN DİKİLİŞİNİN 1300. YILI
UNESCO 2020 BİLGE TONYUKUK YILI ANISINA

TONYUKUK KİTABI

YAYINA HAZIRLAYAN: DOÇ. DR. KÜRŞAT YILDIRIM

BAU Bahçeşehir University BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ KATKILARIYLA

İstanbul 2020

Yapım: Damla Acar

Grafik-Tasarım: Ceyhun Durmaz

Baskı Yeri-Ayı-Yılı: İstanbul Kasım 2020

Baskı: Şenyıldız Yayıncılık Hediyelik Eşya ve Tekstil San ve Tic.Ltd.Şti.
Gümüşsuyu Caddesi Işık San. Sit. C Blok No:19 Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 483 47 91 Sertifika No:45097

Yayın Nu: 27

ISBN: 978-605-9443-41-8

İÇİNDEKİLER

YAYINA HAZIRLAYANDAN / 13
ÖNSÖZ / 15

DİL-EDEBİYAT-DÜŞÜNCE

GÖKTÜRKLERİN BÜYÜK BİLGESİ TUY-UKUK / 19
Prof. Dr. Karjavbay SARTKOJAULI

BİLGE TONYUKUK YAZITLARI'NIN YAZI ÇEVİRİMLERİ NASIL YAPILMALIDIR? / 31
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ

TONYUKUK YAZITININ DİLİ ÜZERİNE / 41
Prof. Dr. Ali AKAR

AĞIZ TASNİFİ ÖLÇÜTLERİNE GÖRE TONYUKUK YAZITI / 51
Araş. Gör. Dr. Ümran ERDOĞAN

TOŃUQUQ YAZITI'NIN YENİ KEŞFEDİLEN BİR ESTAMPAJ KOPYASI / 67
Dr. Vladimir V. TISHIN

KÖKTÜRKLERİN 'YOL TEŋRİSİ': BİLGE TUNYUKUK / 81
Doç. Dr. Hacer TOKYÜREK

TONYUKUK YAZITINDA ÇOK ANLAMLILIK ÜZERİNE BAZI DİKKATLER / 97
Dr. Öğr. Üyesi Feryal KORKMAZ

NİHAL ATSIZ'IN TONYUKUK YAZITI ÜZERİNE ÇALIŞMALARI / 107
Prof. Dr. Bilgehan A. GÖKDAĞ

TUNYUKUK YAZITI'NA YANSIYAN İNANÇ / İMAN GÜCÜ VE BUNUN TEOLOJİK TEMELİ ÜZERİNE / 125
Prof. Dr. Alimcan İNAYET

'ÜRÜNG KÜMÜŞ'TEN 'AK AKÇE'YE / 131
Prof. Dr. Serkan ŞEN

TUNYUKUK YAZITI'NDA PEKİŞTİRME DİL BİRİMLERİNİN
STİLİSTİK-TARİHSEL İŞLEVLERİ / 143
Dr. Nurdin USEEV

TONYUKUK YAZITINDAKİ ADLARIN DİĞER YAZITLARDAKİ ÖRNEKLERİYLE
KARŞILAŞTIRILMASI VE AD BİLİMSEL İNCELEMESİ / 157
Dr. Öğr. Üyesi Kürşat EFE

BİLGE TONYUKUK'UN TÜRGİŞ SEFERİ'Nİ ANLATIMI VE "TARDUŞ ŞADRA"
İBARESİ ÜZERİNE / 177
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ZENGİN

TONYUKUK YAZITI'NDA GEÇEN "TORUK BUKALI SEMİZ BUKALI" İFADESİ
ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR BAKIŞ / 187
Doç. Dr. Murat ELMALI

ORHON YAZITLARINDAKİ *"TOKUZ ERSİN / ERSEN"*
ADI ÜZERİNE / 207
Dr. Öğr. Üyesi Hakan AYDEMİR

NECİP ASIM VE ORHUN TÜRKÇESİ / 221
Prof. Dr. Mustafa BALCI

ÇOK TARTIŞILAN BİR AD: OĞUZ / 231
Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA

NAHÇIVAN GRUBU AĞIZLARI VE ORHON YAZITLARININ
ORTAK LEKSİKASI / 249
Doç.Dr. Galibe HACIYEVA

TONYUKUK'UN DİLİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİ
AĞIZLARINA: KIBRIS AĞIZLARI ÖRNEĞİ / 271
Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER

TÜRKÇEDE CARİYELİK VE KADIN KÖLELİĞİNE DAİR LEKSİKOLOJİK YAPILARI:
ESKİ VE ORTA TÜRKÇE METİNLERİNDEKİ VERİLER / 289
Prof. Dr. Fikret TURAN

TÜRK EDEBİ DİLİ TARİHİNDE TONYUKUK ABİDESİNİN YERİ VE ÖNEMİ / 299
Prof. Dr. Kamil Veli NERİMANOĞLU

TANRI DAĞLARINDAKİ KÖKTÜRK HEYKELİ ÜZERİNDEKİ
YAZITLAR VE TAMGALAR / 305
Dr. Öğr. Üyesi Kayrat BELEK

TARİH

BİLGE TONYUKUK'UN GÖK TÜRK KAĞANLIĞINA KATKISI / 317
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL

TONYUKUK YAZITININ TÜRK DEVLET ANLAYIŞI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ / 339
Dr. Öğr. Üyesi Tuba TOMBULOĞLU

TONYUKUK'UN YAŞADIĞI ORTAMIN İKLİM ŞARTLARI / 349
Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

PROF. DR. BAHAEDDİN ÖGEL'İN ESERLERİNDE TONYUKUK / 353
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU

İL VE TÖRE BAĞLAMINDA ESKİ TÜRKLERDE MERKEZ-ÇEVRE İLİŞKİSİ / 361
Prof. Dr. Üçler BULDUK

TÜRKLERDEKİ BİR ARADA YAŞAMA KÜLTÜRÜNÜN TARİHİ
TEMELLERİ ÜZERİNE / 371
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

DEVLET AKLI BAKIMINDAN BİLGE TONYUKUK / 381
Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM

DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN TESPİTİ BAĞLAMINDA ESKİ TÜRK YAZITLARINDA
KARŞILAŞILAN SORUNLAR ÜZERİNE / 389
Doç. Dr. Oktay BERBER

ULUĞ AYGUÇI BİLGE TONYUKUK'TAN OSMANLI VEZİR-İ AZAMLARINA:
VEZİR-İ AZAMLIK MAKAMI / 401
Prof. Dr. İsmail ÖZÇELİK

KÖKTÜRK KAĞANLIĞI DÖNEMİNDE BATI TÜRKİSTAN HÜKÜMDARLIKLARI
YÖNETİMİNDE GÖRÜLEN 'ÇOR' UNVANI ÜZERİNE / 413
Gaybullah Babayar

ORHON ÂBİDELERİNİN OĞUZLARI / 433
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan PALA

ARKEOLOJİ-SANAT TARİHİ-RESTORASYON

TONYUKUK MEZAR KÜLLİYESİ HAKKINDA / 455
Dr. MUNKHTULGA Rinchinkhorol

BİLGE KAGAN'IN TACI VE HAZİNESİ / 465
Prof.Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ

KÜL TİGİN, BİLGE KAĞAN VE TONYUKUK
KÜLLİYELERİ VE YAZITLARI ÜZERİNE TÜRK SANATI TARİHİ VE TÜRK
MİTOLOJİSİ AÇISINDAN BAZI DEĞERLENDİRMELER / 475
Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU

BİLGE TONYUKUK ANIT MEZAR KOMPLEKSİ
ÇEVRESİNDEKİ MEZARLAR VE ANIT MEZAR KOMPLEKSLERİ / 521
Prof. Dr. Osman MERT

TONYUKUK'UN HATIRA VE MEZAR ANITI İLE TÜRK DÜNYASINDA
İMPARATORLUK GELENEKLERİNİN GELİŞİMİ / 537
Dr. Iskander L. IZMAILOV-Prof. Dr. Airat G. SITDIKOV

BATI MOĞOLİSTAN'IN UVS VE KHOVD İLLERİ SINIRLARINDA YER ALAN
KÖKTÜRK DÖNEMİ İNSAN FİGÜRLÜ TAŞLAR VE ANIT KÜLLİYELER / 543
Prof. Dr. Şaban DOĞAN
Dr. BAYARSAIKHAN Jamsranja
Dr. ANKHBAYAR Danuu
Araş. Gör. Asuman BAŞ

TONYUKUK ANIT ALANI ARKEOLOJİK KAZILARI (2015-2016) / 571
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Arkeolog Adil YILMAZ

TONYUKUK KUTSAL ALANI VE ÇEVRESİNDEKİ KURGANLARDA KÜLTÜREL
MİRASIN KORUNMASI ÇALIŞMALARINDA
ARKEOJEOFİZİK ARAŞTIRMALAR / 583
Dr. Öğr. Üyesi Fethi Ahmet YÜKSEL

BİLGE TONYUKUK İLE İLGİLİ SON GELİŞMELER MOĞOLİSTAN'DAKİ
TÜRK ANITLARI PROJESİ (MOTAP) / 605
Turan CAN

ANILAR

1987 YILINDA (33 YIL ÖNCE) TONYUKUK YAZITINI ZİYARET ANILARIM / 627
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

İSTANBUL TÜRK OCAĞI
"ULUSLARARASI TONYUKUK SEMPOZYUMU"
KURULLAR

SEMPOZYUM BAŞKANI
Dr. Cezmi BAYRAM

SEMPOZYUM SEKRETERİ
Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM

DÜZENLEME KURULU
Prof. Dr. Karjavbay SARTKOJAULI (Lev Nikolaviç Gumilev Avrasya Millî Üniversitesi, Türkoloji Altayistik Bilimsel Araştırma Merkezi Müdürü)
Prof. Dr. Airat SITDIKOV (Tataristan Bilimler Akademisi, Arkeoloji Enstitüsü Müdürü)
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi Müdürü)
Prof. Dr. Mustafa BALCI (İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi Müdürü)
Doç. Dr. Gaybullah BABAYAR (Özbekistan Bilimler Akademisi, Milli Arkeoloji Merkezi Bölümü Başkanı)
Doç. Dr. Galibe HACIYEVA (Nahçıvan Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU (İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kayrat BELEK (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Dr. Vladimir TISHIN (Rusya Bilimler Akademisi Öğretim Üyesi)
Dr. MUNKHTULGA Rinchinkhorol (Moğolistan Bilimler Akademisi Öğretim Üyesi)
Dr. Cezmi BAYRAM (İstanbul Türk Ocağı Başkanı)

YÜRÜTME KURULU
Dr. Öğr. Üyesi Özcan TABAKLAR
Doç. Dr. Dinçer KOÇ
Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Feryal KORKMAZ

BİLİM KURULU
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ
Prof. Dr. Hayati DEVELİ
Prof. Dr. Bilgehan ATSIZ GÖKDAĞ
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
Prof. Dr. Ali AKAR
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU
Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL
Prof. Dr. Osman Gazi ÖZGÜDENLİ
Prof. Dr. Osman MERT
Prof. Dr. Üçler BULDUK
Prof. Dr. Fatih ÜNAL
Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU
Prof. Dr. Şaban DOĞAN
Prof. Dr. Bülent GÜL
Prof. Dr. Ferruh AĞCA
Prof. Dr. Erkan GÖKSU
Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ
Prof. Dr. Bülent BAYRAM
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU
Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER
Doç. Dr. Oktay BERBER
Dr. Iskander L. IZMAILOV
Dr. Öğr. Üyesi Fethi Ahmet YÜKSEL
Dr. Öğr. Üyesi Elvin YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Ali ILGIN
Dr. Öğr. Üyesi Umut ÜREN
Dr. Öğr. Üyesi Tuba TOMBULOĞLU
Dr. Nurdin USEEV

SEKRETARYA
Araş. Gör. Berker KESKİN
Araş. Gör. Samet ATALAY

"TONYUKUK KİTABI"NIN HAKEM KURULU
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Prof. Dr. Airat SITDIKOV
Prof. Dr. Ali AKAR
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN
Prof. Dr. Bilgehan ATSIZ GÖKDAĞ

Prof. Dr. Bülent GÜL
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU
Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL
Prof. Dr. Osman MERT
Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ
Prof. Dr. Serkan ŞEN
Prof. Dr. Şaban DOĞAN
Prof. Dr. Üçler BULDUK
Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU
Doç. Dr. Dinçer KOÇ
Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER
Doç. Dr. Hacer TOKYÜREK
Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM
Doç. Dr. Oktay BERBER
Dr. Öğr. Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Ali ILGIN
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ZENGİN
Dr. Öğr. Üyesi Elvin YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Feryal KORKMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Fethi Ahmet YÜKSEL
Dr. Öğr. Üyesi Kayrat BELEK
Dr. Öğr. Üyesi Kürşat EFE
Dr. Öğr. Üyesi Tuba TOMBULOĞLU
Dr. Iskander L. IZMAILOV
Dr. Ümran ERDOĞAN
Dr. Vladimir TISHIN

TONYUKUK'UN DİLİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINA: KIBRIS AĞIZLARI ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER*

Özet

Kıbrıs ağızları, Türkiye Türkçesinin Rumca başta olmak üzere başka dillerle temas hattında bulunan ağızlar topluluğudur. Bu ağızlar topluluğu maalesef hakkında henüz bütüncül bir çalışma ortaya konulmamıştır. Bu ağızlar topluluğu hakkında gerçekleştirilen çalışmaların birçoğu da amatör araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple Türkçenin Kıbrıs ağızları üzerinde gerçekleştirilecek her bilimlik çalışma, azami önemi haizdir. Bu çalışmada Kıbrıs ağızlarının kelime hazinesi, Bilge Tonyukuk'un dili olan Eski Türkçe ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Çalışma esnasında dikkate alınacak olan leksikolojik malzeme, ölçünlü Türkçede bulunmayan veya anlam, yapı, ses bakımından ölçünlü Türkçedeki muadillerinden farklılık arz eden kelimelerdir. Bu çalışma ile bir taraftan Kıbrıs ağızlarının Eski Türkçenin kelime hazinesinden neleri barındırdığı, bir taraftan Eski Türkçeden beri muhafaza edilen bu kelimelerde ne gibi ses, yapı, anlam değişikliklerinin meydana geldiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın ayrıca toplumluk etkilerinin olacağı da düşünülmektedir. Zira Kıbrıs Türk toplumu, sürekli atalarının ihtida etmiş olan Kıbrıslı Rumlar ve / veya Latinler oldukları propagandası ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Kıbrıs ağızlarında ölçünlü Türkçede bulunmayan Eski Türkçe ile bağlantılı kelimelerin tespit edilmesi, bu propagandaları da boşa çıkaracaktır. Zira Kıbrıs Türkleri, konuştukları lisan aracılığı ile doğrudan Anadolu üzerinden tarihî ve çağdaş Asya Türk topluluklarına bağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs ağızları, Eski Türkçe, Türkiye Türkçesi, ses değişikliği, anlam değişikliği,

---

* Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. gokcepeler@erciyes.edu.tr

Giriş

Türkçenin Kıbrıs ağızları, çok dilli ve çok kültürlü bir ortamda gelişme göstermiş olmaları sebebiyle, Türkiye Türkçesinin bir ağızlar topluluğu olmalarına rağmen, hem Ölçünlü Türkçeden hem de Türkiye Türkçesinin diğer ağızlarından birtakım mühim farklılıklar arz etmektedirler. Şüphesiz hem bu farklılıklar hem de Kıbrıs ağızlarının ölçünlü Türkçe ve diğer ağızlarla gösterdiği benzerlikler, konuşurlarının tarihî tecrübeleri ve kökenlerinin doğrudan bir sonucudur.

Resmî Türk tarih tezi, Kıbrıs Türklerinin ilk atalarının adanın 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethinin hemen ardından, Kıbrıs'a, Anadolu'dan yerleştirilen Türkler olduğu yönündedir. Bu tez büyük oranda doğrudur, zira bu nüfus hareketliliği Osmanlı arşivlerinde en ince ayrıntısına kadar kayıtlıdır. Örneğin 1581 sayılı Maliyeden Müdevver Defter'de adanın fethi için gelen ordudan 1,000 yeniçeri ve 2,800 diğer sınıflardan askerin adada kaldığı kayıtlıdır[1]. 17 sayılı Divan-ı Hümayun Mühimme Defteri'nde ise bu askerler için Canik sancağından 3000 bakire talep edildiğinin kaydı mevcuttur[2]. Bunlara ilaveten adanın şenlendirilmesi amacıyla sürgün yöntemiyle adaya sivil halk yerleştirilmiştir. 13 Cemaziyülevvel 980 / 22 Eylül 1972 tarihli, 2551 sayılı Mevkufat Defteri'ndeki kayıtlara göre, fetih sonrasındaki bir yıl boyunca, Kıbrıs'a, Aksaray, Beyşehir, Seydişehir, Anduğı Kazası, Develihisar, Ürgüp, Koçhisar, Niğde, Bor, Ilgın, İshaklı, Akşehir, Akdağ, Bozok civarlarından 1908 aile yerleştirilmiştir[3]. 07 Ocak 1581 tarihli ve 43 sayılı Mühimme Defteri'ne göre, 1581 yılına kadar, adaya 8,000 aile Türk yerleştirilmiştir[4]. Hane başı beş kişiden hesaplandığı takdirde, fetihten sonra ilk on yıl içerisinde adaya, askerlerde birlikte adaya 43,000-44,000 civarında bir Türk nüfusu yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Sürgün yöntemiyle adaya nüfus nakline 18. asra kadar devam edilmiştir. 8458 sayılı Maliyeden Müdevver Defter'in 170. sayfasındaki malumata göre, 1702 yılında, Güngördü, Delili ve Kırıntılı cemaatleri Kıbrıs'a nakledildi. Yine aynı defterin 266-67. sayfalarında verilen bilgilere göre ise 1713 yılında da Elçiler, Batralı (Püseli), Bolahadlı, Cerid, Çaylak, Dermili, Hacılı, Kiselioğlu, Kılıçlı, Kırıntılı, Lekvan, Sakallı, Sendil, Şamlı, Şeyhli (Hacı Bahaddinli), Tacirli, Tırtar, Gedikli, Güzelbeğli, Karhacılı, Saçıkaralı cemaatleri Kıbrıs'a sürülmüştür. 134 sayılı Maliyeden Müdevver Defter'in 66-67. sayfalarında mevcut bilgilere göre ise 1727 yılında, bu sefer, Hardal, Paşmaklı, Yazıcılı, Hacı-İsalu, Tataroğlu, Kaçı, Horezm cemaatleri ile tekrar Şehli ve Gedikli cemaatlerinin Kıbrıs'a sürüldüğü anlaşılmaktadır[5].

Görüldüğü üzere, Osmanlı devleti tarafından fethini müteakip adaya yerleştirilen Türk nüfusu hakkında oldukça ayrıntılı malumat mevcuttur. Ancak adadaki Türk nüfusunun Osmanlı'nın fethi ile başlamadığı artık bilinmektedir. Fetihten önce de adada, sivil ve askerî olmak üzere, toplumun her sınıfından Türkler mevcuttu. Osmanlı öncesi Kıbrıs'ında, siviller olarak sıradan insanlar ile esir ve kölelerin yanında, her zaman bir Türk ticaret kolonisinin bulunduğu biliniyor. Hatta Türk kökenli Hristiyan din adamlarının dahi Kıbrıs'ta bulunduğunun kayıtları mevcuttur. Adada Osmanlı öncesi dönemde ciddi bir şekilde varlık göstermiş askerî Türk öbekleri olarak ise Karamanoğlu Beyliği askerleri, Türkopoller, Tatar paralı askerler, Memlukler ve Karamanoğulları dışındaki Türkmen topluluklarına bağlı Türkmen askerler zikredilmesi gereken unsurlardır. Üstelik bu Türk topluluklarının bazılarının diğerlerinin aksine uzun dönem boyunca adada bulunduğunun kayıtları mevcuttur. Mesela Türkopollerin Bizans, Lüzinyan ve Venedik dönemlerinde, üstelik içtimai olarak güçlü, ayrıcalıklara sahip bir topluluk olarak var oldukları bilinmektedir. Yine Lüzinyan döneminde gelip adaya yerleşen Memluklerin ahfadının Memluklü devleti ortadan kalktıktan sonra dahi Venedik döneminde de adada varlıklarını sürdürdükleri kayıt altındadır[6].

Kıbrıs'taki Bizans devrinden (395-1191) itibaren adada oldukları kayıt altında olan Türk öbeklerinin hepsinin dillerini de adaya getirdikleri tartışma konusu bile değildir. Zira bu Türk topluluklarının ada üzerinde bilhassa Lüzinyan döneminden (1192-1489) itibaren adanın içtimai tabakalaşması içerisinde yerlerini aldıkları görülmektedir. İçtimai tabakalar hâlinde yaşayan bu toplulukların dillerini devam ettirmemiş olmaları düşünülemez. Zaten günümüzde adada konuşulan ağızlarda görülen Oğuz dışı unsurları, ancak Osmanlı öncesinde adada varlıkları tespit edilmiş olan Kıpçaklar başta ol-

1 Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta İskân Politikası", Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, A. Ahmetbeyoğlu ve E. Afyoncu, ed., Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2001, s. 44.

2 Cengiz Orhonlu, "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)", Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969), Türk Heyeti Tebliğleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1971, s. 93.

3 Halaçoğlu, a.g.e. s. 40-41.

4 Orhonlu, a.g.e., s. 97; Halaçoğlu, a.g.e., s. 44.

5 D. Altay, "Kıbrıs Türklerinin Kökeni Olan Türk Kabileleri ve Kıbrıs'ın Türkleştirilmesi Çalışmalarından Bir Kesit", İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırılması Kongresi, 24-27 Kasım 1988, 2. Cilt, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, 1999, s.456-458; Halaçoğlu, a.g.e., s. 45; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006, 141.

6 Kıbrıs'ta Osmanlı devri öncesi Türk varlığı hakkında ayrıntılı malumat için şuralara bakılabilir: Qiyas Şükürov, "Kıbrıs Türk-İslam Tarihinin Osmanlı Öncesi Dönemleri Üzerine Bazı Tespitler", Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türkler Sempozyumu, I. Uluslararası Bildiri Tam Metin Kitabı 13/15 Mayıs 2019 Haspolat/Lefkoşa, Zeki Akçam, ed., Hiperyayın, İstanbul, 2020, ss. 105-128; Gökçe Yükselen Peler, "Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türk Askerî Varlığı", Akçam, a.g.e., ss. 129-159.

mak üzere, Türkmenler haricindeki Türk toplulukları ile açıklamak mümkün görünmektedir[7]. Kıbrıs ağızlarında görülen yoğun Oğuz Türkçesi unsurlarının Osmanlı fethi sonrasında adaya gelen Anadolulu göçmenler tarafından getirildiğine şüphe yok[8]. Ancak Osmanlı dönemi ve onu müteakip İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde, Kıbrıs Türklerinin günümüzde Libya ve Suriye, Filistin, Lübnan gibi Bilad-ı Şam olarak adlandırılan bölgeler ile yoğun bir temas içerisinde olmuşlardır ve bu tarihî tecrübelerin Kıbrıs Türklerinin dilleri üzerinde etkileri olmuştur[9]. Bu sayılan amillere ilaveten, Kıbrıs ağızlarının ada ortamında tecrübe edinilen dil dışı etkileşim ve dil içi gelişmelere binaen birtakım kendine has hususiyetleri de mevcuttur.

Eski Türkçeden Kıbrıs Ağızlarına

Kıbrıs ağızlarını konuşan Türk topluluğunun gerek kökeni gerekse tarihî tecrübesi ile ilgili yukarıda bahsedilen amillerin bir sonucu olarak Kıbrıs ağızlarında görülen hususiyetlerin yanında, bünyesinde birtakım Eski Türkçe[10] niteliklerin de barındığına şahit olunmaktadır. Eski Türkçeden beri devam edegelen bu hususiyetler, bilhassa Kıbrıs ağızlarının kelime hazinesinde kendini göstermektedir.

Kıbrıs ağızları kelime hazinesi, büyük oranda, ölçünlü Türkçe ve Türkiye Türkçesinin diğer ağızlarının kelime hazinesi ile müşterektir. Bu ortaklığın üç ana sebebi olduğu düşünülebilir. Her şeyden evvel, yukarıda da bahsedildiği üzere, günümüzde Kıbrıs ağızlarını konuşan topluluğun ecdadını çok büyük oranda Anadolu'dan gelen göçmenler teşkil etmektedir. İkinci olarak Kıbrıs

7 Kıbrıs ağızlarında, Kıpçak Türkçesi başta olmak üzere, Oğuz dışı unsurlar hakkında ayrıntılı bilgi için şuraya bakılabilir: Gökçe Yükselen Peler, "Kıbrıs'ta Kıpçak Varlığına Kıbrıs Ağızlarından Deliller", XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı 16-18 Ekim 2019 / Samsun, Serkan Şen ve Mediha Mangır, ed., On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2019, ss. 861-873.

8 Kıbrıs'a hangi Oğuz boylarına mensup nüfusun yerleştirildiğine dair ayrıntılı bilgi için şuraya bakılabilir: Gökçe Yükselen Peler, "Kıbrıs'a Hangi Oğuz Boyları Yerleşti?", Halk ile Bilim Arasında Bir Ömür: Prof. Dr. İsmail Görkem Armağanı, Erhan Çapraz vd., ed., Kömen Yayınları, Konya, 2020. Baskıda.

9 Kıbrıs ağızlarında bulunan Arapça etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için şuraya bakılabilir: Gökçe Yükselen Peler, "Kıbrıs Türklerinin Dillik Ataları Gerçekten İç Anadolu ve Akdeniz Sahillerine mi Dayanmaktadır?", Rauf Raif Denktaş ve Dr. Fazıl Küçük I. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı, Gökçe Yükselen Peler ve Güven Arıklı, ed., Hiperyayın, İstanbul, 2019, ss. 41-58.

10 "Eski Türkçe"den kasıt, Kıbrıs'ta anlaşıldığı manasıyla "Osmanlı Türkçesi" değil, bilimlik manasıyla Göktürk, Uygur ve Karahanlı dönemlerini kapsayan Türkçenin tarihî devridir.

Türkleri, tarihî süreç içerisinde, her zaman yazı ve eğitim dili olarak İstanbul Türkçesini kullanmışlardır ve bu durum Kıbrıs ağızlarının her zaman İstanbul Türkçesinin etkisi altında olması neticesini doğurmuştur. Örgün eğitimin sistemli hâle gelmesi ve yayınlaşması sonucunda, bu etkinin 1974 sonrası süreçte daha güçlü hâle geldiği de ayrıca unutulmamalıdır. Üçüncü sebep olarak ise 1974 sonrasında, Anadolu'nun hemen hemen her köşesinden adaya gelen göçmenlerle olan etkileşim zikredilmelidir. Her biri başlı başına çok güçlü etkiye sahip olan bu üç etkiye rağmen, Kıbrıs ağızlarında, günümüzde ölçünlü Türkçede mevcut olmayan bir kelime tabakasının bulunduğu görülmektedir. Bu kelime tabakasının bir kısmı Eski Türkçenin kelime hazinesi içerisine tespit edilebilirken bir kısmı tespit edilememektedir. Bu kelime tabakasının bir diğer hususiyeti ise bir kısmının bazen aynı anlamda bazen yakın veya farklı anlamlarda diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında da yaşıyor olmasıdır. Ancak bir kısmının diğer ağızlarda (en azından Derleme Sözlüğü'nde) da bulunmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın da konusunu teşkil eden bu kelime tabakası, günümüzde Kıbrıs ağızlarını konuşan topluluğun kökeni hakkındaki tartışmalar bakımından da oldukça büyük bir ehemmiyeti haizdir[11]. Zira bu kelime tabakası, Kıbrıs Türklerini, tartışmasız bir şekilde tarihte Eski Türkçe konuşmuş topluluklara bağlamaktadır.

Kıbrıs ağızlarında muhafaza edilen Eski Türkçe ile müşterek bu kelime tabakasının bir kısmının Eski Türkçedekilerle tamamen aynı olduğu görülmektedir. Bu kelimelerde ne anlam bakımından ne de şeklî bir değişiklik meydana gelmemiştir. Bazı kelimelerde ise sadece birtakım ses değişiklikleri meydana gelmiş, ancak Eski Türkçedeki anlamları korunmuştur. Kelimelerin bir diğer bölümünde ise birtakım anlam değişiklikleri meydana gelirken Eski Türkçedeki şeklî görünümler korunmuştur. Birtakım kelimelerde de hem anlam hem de ses bakımından birtakım değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Dolayısıyla, Kıbrıs ağızlarında Eski Türkçe ile müşterek olan kelime hazinesini dört alt başlık altında incelemek mümkün görünmektedir: 1) Değişikliğe uğramayanlar, 2) Sadece ses değişikliğine uğrayanlar, 3) Sadece anlam değişikliğine uğrayanlar ve 4) Hem ses hem de anlam değişikliğine uğrayanlar.

Kıbrıs ağızlarında Eski Türkçe ile müşterek olan kelimelerin bir kısmının listesi aşağıdadır. Yukarıda da zikredildiği üzere, ölçünlü Türkçede kullanılmayan bu kelimelerin bir kısmı ağızlarda mevcuttur. Kıbrıs ağızlarındaki şekillerin tanıklanabilenleri tanıklanmıştır. Diğerleri ise Kıbrıs ağızlarının

11 Kıbrıs Türklerinin etnik kökeni etrafında yürütülen tartışmalar hakkında ayrıntılı malumat için şuraya bakılabilir: Gökçe Yükselen Abdurrazak Peler, The Tense-Aspect-Mood/Modality System of the Turkish Spoken in Cyprus: Sociolinguistic Factors in the Formation of the Finite Verbal System of Turkish Dialects of Cyprus, Scholars' Press, Saarbrücken, 2013, s. 186-200.

sözlüklerinde yer aldıkları şekilleriyle verilmişlerdir. Kelimelerin önce Kıbrıs ağızlarındaki şekilleri ve anlamları verilmiş, sonra da Eski Türkçedeki şekil ve anlamları verilmiştir:

1. Değişikliğe Uğramayanlar:

ağna-: hayvan yere yatıp yuvarlanmak[12] < ET. *ağna-* 'hayvanlar yatıp sırt üstü yuvarlanmak, debelenmek'[13]

añsız / añsızdan: 1. haber vermeden 2. birdenbire[14] < ET. *añsız* 'aniden, birdenbire'[15]

Bu kelime Kıbrıs ağızlarında *añsız ölümü* 'birdenbire gelen ölüm' ibaresinde aynen korunmaktadır: İlahi Tanrım, falanca kulun inşallah ansız ölümüne uğrar[16].

arık / arığ: zayıf, cılız, sıska[17] < ET. *arık* 'zayıf', cılız[18].

arın-: temizlenmek, yıkanmak[19] < ET. *arı-* 'temizlemek'[20]

bele-: pislemek, kirletmek; bulaştırmak[21] < ET. *bele-* 'bulaştırmak'[22]

Ateş yağdım dillendi
Cezvem küle belendi
Sen benden ayrılalı
Ateşim böyüklendi[23]

[12] Orhan Kabataş, Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü, Acar Basım, 2. Baskı, Lefkoşa, 2009, s. 56; Bener Hakkı Hakeri, Hakeri'nin Kıbrıs Türkçesi Sözlüğü, SAMTAY Vakfı Yayınları, Gazimağusa, 2003, s. 4.

[13] Sir Gerard Clauson, An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Clarendon Press, Oxford, 1972, s. 87; Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu (haz.), Kâşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk. Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, 544.

[14] Kabataş, a.g.e., s. 68-69; Hakeri, a.g.e., s. 11; Mustafa Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 14.

[15] Clauson, a.g.e., s. 190.

[16] Gökçeoğlu, a.g.e., s. 14.

[17] Kabataş, a.g.e., s. 71; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., 15.

[18] Clauson, a.g.e., s. 214; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 554.

[19] Kabataş, a.g.e., s. 71; Gökçeoğlu, a.g.e., s. 15.

[20] Clauson, a.g.e., s. 198; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 555; İsmail Doğan ve Zerrin Usta, Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı. Sözlük-Gramatikal Dizin, Altınpost Yayınları, Ankara, 2014, s. 63.

[21] Kabataş, a.g.e., s. 98; Hakeri, a.g.e., s. 28; Gökçeoğlu, a.g.e., s. 32.

[22] Suat Ünlü, Karahanlı Türkçesi Sözlüğü, Eğitim Yayınevi, Konya, 2012, s. 110.

[23] Mustafa Gökçeoğlu, Manilerimiz, Gökçeoğlu Yayınları, 2002, s. 250.

kapak: kızlık zarı[24] < ET. *kapak* 'kızın kızlığı, bekareti'[25]

soyul-: açılmak, dağılmak[26] < ET. *soyul-* 'b-(bulut) dağılmak'[27]

Bulutlar birazdan soyulur.[28]

üle-: bölmek, paylaştırmak, taksim etmek[29] < ET. *üle* 'dağıtmak, paylaştırmak, üleştirmek'[30]

Tabaktaki leblebileri el yordamıyla çocuklarına üledi.[31]

2. Sadece Ses Değişliğine Uğrayan Kelimeler:

ağız (südü / sütü): 1. Yeni doğurmuş hayvanın ilk sütü[32] 2. yeni doğurmuş hayvanın ilk sütünün kaynatılması ile oluşan katı, lor gibi yiyecek[33] < ET. *ağuz* 'doğumdan sonra gelen ilk süt'[34]

ağı-: yükselmek[35] < ET. *ağ-* ' yukarı çıkmak, yükselmek'[36]

Top kaleden ağıdı.[37]

ayaydıñ: ayın ön dördü, dolunay; ay ışığı, mehtap[38] < ET *aydıñ* 'ay ışığı'[39]

Işıksız, ayaydınsızdı gece.[40]

buğ-: donarak ölmek[41] < ET. *buġ-* 'soğuktan ölmek'[42]

Beyaz donduğunda Arap buğar.[43]

[24] Kabataş, a.g.e., s. 359; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., s. 188.

[25] Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 683.

[26] Kabataş, a.g.e., s. 515; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., s. 249.

[27] Clauson, a.g.e., s. 859; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 830.

[28] Kabataş, a.g.e., s. 515.

[29] Kabataş, a.g.e., s. 569-570; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., s. 285; Hakeri, a.g.e., s 303.

[30] Clauson, a.g.e., s. 127; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 832; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 369.

[31] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., s. 285.

[32] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., s. 7; Hakeri, a.g.e., s. 4.

[33] Kabataş, a.g.e., s. 55-56.

[34] Clauson, a.g.e., s. 98; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 545.

[35] Kabataş, a.g.e., s. 55; Hakeri, a.g.e., s. 3;

[36] Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 542; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 45; Hatice Şirin User, Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi, Kömen Yayınları, Konya, 2009, s. 517.

[37] Hakeri, a.g.e., s. 3.

[38] Kabataş, a.g.e., s. 78; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 20; Hakeri, a.g.e., s 17.

[39] Clauson, a.g.e., s. 268; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 39

[40] Selenge, Özden, Lâle Yüreğin Beyaz, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, 1999, s. 171.

[41] Kabataş, a.g.e., s. 125.

[42] Clauson, a.g.e., s. 298; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 599.

[43] Mustafa Gökçeoğlu, Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1997, s. 60.

cik: aşık oyununda kullanılan aşık kemiğinin çukur kısmı[44] < ET *çik* 'aşık kemiğinin bök (yumru) tarafının karşısı'[45]

çonça / çomça: kepçe[46] < ET. *çömçe* 'kepçe'[47]

damdır-: damlatmak, ölmek üzere olan kişilerin ağzına su damlatmak[48] < ET. *tamtur-* 'damlatmak, akıtmak'[49]

Günlerce can çekişmesine karşın ağzına su damdıran bile olmadı.[50]

dılak: dilcik, bızır, klitoris[51] < ET. *tılak* 'klitoris, kadının kadınlık organı, avret yeri, dilcik'[52]

ıra- / ira-: uzaklaşmak[53] < ET. *yıra-* 'uzaklaşmak'[54]

Şumraların toprak yollarından kestirme yaptılar. Çangar mahallesinden ıradılar.[55]

ör- / ür-: köpek havlamak[56] < ET. *ür-* 'havlamak, ulumak'[57]

Ay dovar eleg gibi
savrılır keleg gibi
madem mani bilmezsiñ
ne öreñ köpek gibi.[58]

yöş: alacakaranlık; gölge[59] < ET. *yoş* 'alacakaranlık'[60]

3. Sadece Anlam Değişikliğine Uğrayan Kelimeler

ala: siyah, beyaz iplikten dokunan ve çobanlar tarafından kullanılan üstlük[61] < ET. *ala* 'karışık renkli, benekli'[62]

44 Kabataş, a.g.e., s. 146; Hakeri, a.g.e., s 52.
45 Clauson, a.g.e., s. 413; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 625.
46 Kabataş, a.g.e., s. 170.
47 Clauson, a.g.e., s. 422; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 628.
48 Kabataş, a.g.e., s. 179; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 73.
49 Clauson, a.g.e., s. 504; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 851.
50 Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü., s. 73.
51 Kabataş, a.g.e., s. 188; Hakeri, a.g.e., s 74.
52 Clauson, a.g.e., s. 495; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 877.
53 Kabataş, a.g.e., s. 337.
54 Clauson, a.g.e., s. 214; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 972.
55 Özben Aksoy, Gadaklizmo Cehennemi (Öyküler), yayınevi yok, Lefkoşa, 1996, s. 18.
56 Kabataş, a.g.e., s. 457; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 222; Hakeri, a.g.e., s 233.
57 Clauson, a.g.e., s. 196; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 933; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 371.
58 Erdoğan Saracoğlu, Kıbrıs Ağzı, Ateş Matbaacılık, 3. Baskı, Lefkoşa, 2004, s. 89, 115.
59 Kabataş, a.g.e., s. 600; Hakeri, a.g.e., s 317.
60 Clauson, a.g.e., s. 976.
61 Kabataş, a.g.e., s. 59.
62 Clauson, a.g.e., s. 126; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 547; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 50.

avın-: (hayvanalar) gebe kalmak, döl tutmak[63] < ET. *avın-* 'eğlenmek, memnun olmak; bir şeyden zevk almak; alışmak'[64]

azgan: sarı çiçekli, dikenli, kırmızı meyve veren küçük bir ağaç türü (*calycoteme villosa*)[65] < ET. azgan 'yaban gülü; ağaçların en kötüsü olup gül gibi sarı, beyaz çiçekleri olan bir ağaççık, küpe gibi kırmızı meyveleri olur'[66]

Azgan çaltı kördiken
guşgndurmaz, böğürtlen
haçan değsem batarsın
hangisisin acep sen.[67]

boyunduruk: mezarda baş altına konulan yükseklik[68] < ET. *boyunduruk* 'boyunduruk'[69]

Başucuna boyunduruk koymayıncalar gebermesin.[70]

çakır: buğday başaklarının henüz yeşille mavi arası hâli; ela[71] < ET. *çakır* 'mavi, gri mavi; gök gözlü'[72]

Arpayı çakır, buğdayı takır.[73]

kak-: ayakla vurmak, tekmelemek[74] < ET. *kak-* 'hafifçe vurmak'[75]

Sabah gagdım gideyim ahırdan alayım bulliciğimi. O ne? Ahır kapısı açılmaz. İtereg, kakarag, kadırarag zor bela araladım kapıyı.[76]

sak: iyi haber alan, kulağı delik[77] < ET. *sak* 'uyanık ve kıvrak zekalı olan; özenli, dikkatli'[78]

Sağır kuş bir ayağından, sak kuş iki ayağından.[79]

63 Kabataş, a.g.e., s. 76-77; Hakeri, a.g.e. s. 16; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 19.
64 Clauson, a.g.e., s. 12; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 564.
65 Kabataş, a.g.e., s. 79-80; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 23; Hakeri, a.g.e., s 18.
66 Clauson, a.g.e., s. 283; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 567; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 75.
67 Emine Hür, Maneler (Maniler) Babutsa'nın Tikeni, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, 2001, s.134.
68 Kabataş, a.g.e., s. 120.
69 Clauson, a.g.e., s. 387; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 597; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 98.
70 Tuncer Bağışkan, Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 357.
71 Kabataş, a.g.e., s. 152-153.
72 Clauson, a.g.e., s. 409; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 612
73 Hasan R. Siber, Kıbrıs Türklerinin Tarımsal Folkloru, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1983, s. 44. "Arpa başağı çok kurumadan, buğday başağı ise tamamen kuruduktan sonra hasat edilmelidir" manasında bir atasözü.
74 Kabataş, a.g.e., s. 357; Hakeri, a.g.e. s. 165.
75 Clauson, a.g.e., s. 609; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 677.
76 Saracoğlu, a.g.e., s. 227.
77 Kabataş, a.g.e., s. 488; Hakeri, a.g.e., s. 252.
78 Clauson, a.g.e., s. 809; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 800; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 270.
79 Gökçeoğlu, Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, s. 100.

say: toprak altından çıkan büyük taş[80] < ET. *say* 'taşla kaplı yer, taşlı çöl'[81]

siñir-: dinlendirmek; serleşmek, kartlaşmak[82] < ET. *siñür-* < *siñ-* 'yutmak; yedirmek; hazmetmek'[83]

Otlar sinirsek olduğundan saatlerce kaynatılmalarına karşın pişmedi.[84]

tura: kapı veya pencerenin üst tarafına yağmurdan korunmak için yapılan siper, korumalık[85] < ET. *tura* 'arkasına sığınılan şey; kalkan'[86]

Evin turası kırıldığından yağmurlu havalarda kapının kilidini açarken ıslanırdı.[87]

ülgü: orantılı, uygun[88] < ET. *ülgü* 'ölçme, tartma; tartı, terazi; ölçü; miktar; pay, hisse'[89]

yetil-: gelişmek, büyümek[90] < ET. *yetil-* 'ulaşmak'[91]

Gördüğünü görmediğini yedi yuttu, semirdi, yetildi.[92]

4. Hem Ses Hem de Anlam Değişikliğine Uğrayan Kelimeler

acı- : esirgemek, çok görmek'[93] < ET. *açı-* 'acımak; ekşimek; kızdırmak'[94]

Evine gittik, bir acı gaveyi bizden acıdı.[95]

acış-: acı duymak, canı yanmak; kaşınmak[96] < ET. *açış- 'açı-* fiilinin işteşi; acılaşmak, ekşimek'[97]

Avuçların acışması para alacağına delalettir.[98]

açık: uzak, ırak[99] < ET. açuk 'açık'[100]

[80] Kabataş, a.g.e., s. 494; Hakeri, a.g.e., s. 257; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 240.
[81] Clauson, a.g.e., s. 858; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 811; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 277.
[82] Kabataş, a.g.e., s. 509; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 247; Hakeri, a.g.e., s 266.
[83] Clauson, a.g.e., s. 841; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 825; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 285.
[84] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 247.
[85] Kabataş, a.g.e., s. 558; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 275; Hakeri, a.g.e., s 296.
[86] Clauson, a.g.e., s. 531; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 901.
[87] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 275.
[88] Kabataş, a.g.e., s. 570; Hakeri, a.g.e., s 303.
[89] Clauson, a.g.e., s. 570; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 932; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 369.
[90] Kabataş, a.g.e., s. 595; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 305; Hakeri, a.g.e., s. 316.
[91] Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 967.
[92] Özden Selenge, Boncuklar Senin Olsun, Öyküler, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, 2001, s. 20.
[93] Kabataş, a.g.e., s.49.
[94] Clauson, a.g.e., s. 20-21; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 538; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 40
[95] Yorgancıoğlu, a.g.e., s. 100.
[96] Kabataş, a.g.e., s. 49-50; Hakeri, a.g.e., s. 1.
[97] Clauson, a.g.e., s. 31; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 539.
[98] Hakeri, a.g.e., s. 1.
[99] Kabataş, a.g.e., s. 50.
[100] Clauson, a.g.e., s. 22; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 540; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 41.

ağı: zakkum[101] < ET. ağu 'zehir'[102]

Bahcaya digdim ağı
Açıldı her budağı
Şekerden da dadlıdır
O yârimin dudağı.[103]

aktar- / agdar-: tarlayı sürmek, ekilecek hâle getirmek[104] < ET. *ağtar- / axtar-* 'çevirmek, döndürmek, karıştırmak'[105]

Ohdovri[106] *aktarmasını mart nadasına yeğle.*[107]

aşın-: hazmetmek, sindirmek[108] < ET. *aşgın-* 'aşınmak; ezilip ufalanmak'[109]

aydın-: şikayet etmek; söylenmek; serzenişte bulunmak[110] < ET. *aytın-* 'sormak, sormayı üstüne almak'[111]

Yoo usta aydınma kör olursun. Düzlüğe çıktın sayılır.[112]

beñilde- / beñile-: korkmak, ürkmek, irkilmek[113] < ET *beliñle-* 'korku ile uykusundan sıçramak, hayvan habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek'[114]

Bir korna sesine benilediler.[115]

biçil-: bacak arası, koltuk altı gibi vücut bölgelerinde sürtünmeden oluşan kızarıklık, pişik olmak[116] < ET. *bıçıl-* 'yarılmak, kesilmek; kopmak'[117]

Kundak çocuğunun altı temizlenmeyince etleri biçildi.[118]

boru: korna, klaksiyon[119] < ET. *borgu / borguy* 'üflenerek öttürülen boru'[120]

Ve bir daha çaldı Gosda boruyu...[121]

[101] Kabataş, a.g.e., s. 54; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 7; Hakeri, a.g.e., s 3.
[102] Clauson, a.g.e., s. 78; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 545; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 48.
[103] Sema Kabataş, Kıbrıs Türk Ağızları Sözlüğü, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1982, s. 83.
[104] Kabataş, a.g.e., s. 59; Hakeri, a.g.e. s. 6; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 6.
[105] Clauson, a.g.e., s. 81-82; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 565; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 48.
[106] ohdovri / ohtovri: ekim ayı (Kabataş, *a.g.e.*, s. 446)
[107] Siber, a.g.e., s. 40. Tarlayı ekim ayında derince sürerek kış yağmurlarını toprakta tutmanın mart nadasından daha üstün verim sağlayacağını belirtir.
[108] Kabataş, a.g.e., s. 75.
[109] Clauson, a.g.e., s. 259; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 560.
[110] Kabataş, a.g.e., s. 79; Hakeri, a.g.e. s. 17; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 20-21.
[111] Clauson, a.g.e., s. 269; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 567.
[112] Mustafa Gökçeoğlu, Dulun Oğlu, Öyküler, İleri Basımevi, Lefkoşa, 1985, s.25.
[113] Kabataş, a.g.e., s. 101; Hakeri, a.g.e. s. 29; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 20-21.
[114] Clauson, a.g.e., s. 344; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 582; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 86.
[115] Özben Aksoy, Simbadi Bucağına Gömül (Öyküler), Öncü Limited, Lefkoşa, 1999, s. 33.
[116] Kabataş, a.g.e., s. 108; Hakeri, a.g.e. s. 32; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 36.
[117] Clauson, a.g.e., s. 295; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 584; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 88.
[118] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 36.
[119] Kabataş, a.g.e., s. 119; Hakeri, a.g.e. s. 40; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 42.
[120] Clauson, a.g.e., s. 361; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 594.
[121] Özden Selenge, Fincandaki Kraliçe, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1996, s. 18.

bük-: çabucak yemek, tıkınmak, hepsini yemek, bıkıncaya kadar yemek[122] < ET. *bök- / bük-* 'yemekten bıkıp doyup usanmak, bıkmak, gözü doymak, kanmak'[123]

Somun yuvarlak. Yerli undan. Esmer. Besleyici. Yerdi, bükerdi de doymazdı.[124]

çebiş / çebiç / çepiş: bir yaşındaki erkek keçi yavrusu[125] < ET. *çepiş* 'yarı büyümüş oğlak; altı aylık keçi yavrusu'[126]

Kimi köylüler çepiş etini keçi etine yeğler.[127]

dam- / dan-: akla gelmek, içine damlamak, önceden duyumsamak, esinle anlamak[128] < ET. *tam-* 'damlamak'[129]

Öyle olacağı içime damdı[130].

damak: kapıyı içten kilitleyen sürgü[131] < ET. *tamgak* 'damak, boğaz'[132]

Damağı indirip kapıyı kilitledi ve yerine yattı[133].

dayak: çoban topuzu[134] < ET. *tayak* 'değnek, baston'[135]

Dağa çıkacağımda çatal dayağımı elime alırım.[136]

dürü-: doğmak, büyümek, yaşamak, ortaya çıkmak[137] < ET. *törü-* 'ortaya çıkmak, yaratılmak'[138]

Bağa garşı gelecek şimdiye gadar dürümedi, sen mi dürüdün bre?[139]

evse-/efse-/evsele-/hefsele-: tahılları sap ve çöpten ayırmak amacıyla rüzgarda savurmak[140] < ET *ewüs-* 'savurmak'[141]

[122] Kabataş, a.g.e., s. 133-134; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 47.
[123] Clauson, a.g.e., s. 325; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 606; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 107; Erdal, Marcel, Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon, Otto Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 1991, s. 304.
[124] Özben Aksoy, Vreççalı Mida, yayınevi yok, Lefkoşa, 1990, s. 16.
[125] Kabataş, a.g.e., s. 160; Hakeri, a.g.e. s. 59; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 61-62.
[126] Clauson, a.g.e., s. 399; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 619.
[127] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 62.
[128] Kabataş, a.g.e., s. 178; Hakeri, a.g.e. s. 68.
[129] Clauson, a.g.e., s. 503; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 850.
[130] Hakeri, a.g.e. s. 68.
[131] Kabataş, a.g.e., s. 178; Hakeri, a.g.e. s. 68; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 72.
[132] Clauson, a.g.e., s. 505; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 850.
[133] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 72.
[134] Kabataş, a.g.e., s. 182; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 75.
[135] Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 864; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 314.
[136] Gökçeoğlu, a.g.e., 75.
[137] Kabataş, a.g.e., s. 208; Hakeri, a.g.e. s. 84; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 93.
[138] Clauson, a.g.e., s. 533; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 897; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 340.
[139] Ali Gürkan, Kıbrıs Ağzında Edatlar Bağlaçlar ve Ünlemlerin Kullanım Özellikleri, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, 68.
[140] Kabataş, a.g.e., s. 221; Hakeri, a.g.e. s. 92; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 103.
[141] Clauson, a.g.e., s. 15; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 651.

Kaynamaya başlayınca hefselenen buğday azar azar kaynayan yoğurdun içine atılıp karıştırılır.[142]

garamık / karamık: meyveleri olan bir tür dikenli bitki, teke dikeni (Lycium ferocissimum)[143] < ET. *karamuk* 'fiğ; karamuk'[144] ß (Türkiye'deki karamuk bitkisi Berberis Vulgaris olarak bilinendir.)

Ülkemizde karamıkı bahçelerde, yol kenarlarında ve kumsal bölgelerde bulabilirsiniz.[145]

geñ: ekilmemiş, boş bırakılmış tarla[146] < ET. *keñ* 'geniş, engin'[147]

Doyguna ekeyim da varsın gen da kalsın.[148]

govcala-: kovmak; kovalamak[149] < ET. *kovcala-* < *kovuçala-* < *kovuç* 'cin çarpmasını kovmak için kullanılan söz'[150]

Ovalarda maçalar / Yarim beni govcalar / Sağ yanım gurtlar yesin / Sol yanım garıncalar.[151]

iy: pis koku, is kokusu[152] < ET. *ig* 'hastalık'[153]

pekit-: sağlamlaştırmak; kapıyı sürgülemek[154]<ET. *beküt(d)- / bekit-* 'sağlamlaştırmak'[155]

Son zamanlarda kimi geceler, kapı penceresini sıkı sıkı kapatıp pekittikten sonra canı yatmak istemezse, televizyonun saçma sapan dizilerinden usanırsa, gece yarısı apansız uyanır...[156]

sahandırık / sahantırık: yeni doğmuş çocuğun kundağını değiştirdikten sonra takkesinin üstünden alnına bağlanan tülbent[157] < ET. *sakalduruk* 'külahın başta durması ve yere düşmemesi için çene altından geçirilerek bağlanan ipekten örülmüş kaytan'[158]

[142] Yorgancıoğlu, a.g.e., s. 39.
[143] Kabataş, a.g.e., s. 257-258; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 123.
[144] Clauson, a.g.e., s. 660; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 685.
[145] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 123.
[146] Kabataş, a.g.e., s. 273; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 132; Hakeri, a.g.e., s. 114.
[147] Clauson, a.g.e., s. 724-725.
[148] Siber, a.g.e., s. 46.
[149] Kabataş, a.g.e., s. 289; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, 145; Hakeri, a.g.e., s. 123.
[150] Ercilasun ve Akkoyunlu, *a.g.e.*, s. 732.
[151] Gökçeoğlu, Manilerimiz, s. 245.
[152] Kabataş, a.g.e., s. 352; Hakeri, a.g.e., s. 161.
[153] Clauson, a.g.e., s. 98; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 661; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 147.
[154] Kabataş, a.g.e., s. 468; Hakeri, a.g.e., s. 240.
[155] Clauson, a.g.e., s. 325; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 581; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 85.
[156] Selenge, Lâle Yüreğin Beyaz, s. 128.
[157] Kabataş, a.g.e., s. 487-488; Hakeri, a.g.e., s. 252; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 237.
[158] Clauson, a.g.e., s. 810-811; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 800.

Belenen çocuğa takke giydirilir, alnına tülbent bağlanırdı. İkinci bir tülbent de çene altından geçirilip başta bağlanırdı. Bu ikinci yemeniye sahantırık denirdi.[159]

söbü: çıkıntı, kabarcık; pürtük[160] < ET. söbi 'uzun ve sivri olan şey'[161]

Lefke portakalının dış yüzeyi söbülüdür.[162]

terpiz/terpis: karışıklık, karmaşa; arabozucu, fesat; oyunda hile yapan[163] < ET. *tepiz* 'kıskanç'[164]

Seninle bir daha kağıt oynamayacağım, çünkü sen terpizsin.[165]

yalandır-: aldatmak, kandırmak[166] < ET. *yalgandur- / yalgantur-* 'yalanlamak; iğfal etmek, aldatmak'[167]

Ahmet, Hasan'ı yalandırdı.[168]

yeñile: yeni, henüz, yeniden, pek yeni; son zamanlarda[169] < ET. yañıla 'tekrar, yeniden'[170]

Köprünün altı arpa / Su gelir çarpa çarpa / yeñile bir yar sevdim / Bubamdan gorka gorka.[171]

Sonuç

Görüldüğü üzere Eski Türkçeden Kıbrıs ağızlarına göz ardı edilemeyecek miktarda kelime miras kalmıştır. Yukarıda da zikredildiği gibi bu kelimeler, Kıbrıs Türklerinin etnik kökeni bağlamında ortaya atılan birtakım iddiaları boşa çıkarmak açısından oldukça büyük bir önemi haizdir.

Dört başlık altında incelenen Kıbrıs ağızlarındaki Eski Türkçeden tevarüs edilen kelimeler içerisinde en az sayıdakilerin Eski Türkçeden beri hem anlam hem de şekil bakımından aynı kalanlar olduğu görülmektedir. Aslına bakılacak olursa Eski Türkçenin konuşulduğu coğrafya ve aradaki zaman farkı

[159] Mahmut İslamoğlu, Kıbrıs Türk Folkoru, Ürün Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2004, s. 59.
[160] Kabataş, a.g.e., s. 515; Hakeri, a.g.e., s. 269; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 249.
[161] Ercilasun ve Akkoyunlu, *a.g.e.*, s. 830.
[162] Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 249.
[163] Kabataş, a.g.e., s. 547; Hakeri, a.g.e., s. 290; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 270.
[164] Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 869.
[165] Hakeri, a.g.e., s. 290.
[166] Kabataş, a.g.e., s. 582-583; Hakeri, a.g.e., s. 311; Gökçeoğlu, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, s. 296.
[167] Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 945; Doğan ve Usta, a.g.e., s. 383.
[168] Hakeri, a.g.e., s. 311.
[169] Kabataş, a.g.e., s. 593; Hakeri, a.g.e., s. 314.
[170] Clauson, a.g.e., s. 951-952; Ercilasun ve Akkoyunlu, a.g.e., s. 949.
[171] Saracoğlu, a.g.e., s. 117.

dikkate alındığı zaman, bu kadar kelimenin bile aynı kalmış olması oldukça şaşırtıcı bir durumdur. Bu az sayıdaki örnek, neden Türkçenin değişkelerinin bazı Türkülük bilimciler ve dilciler tarafından "oldukça muhafazakâr" olarak nitelendirildiğini ortaya koyması bakımından mühimdir.

İkinci en az sayıdaki kelime öbeğini ses değişikliğine uğrayıp anlamını aynen koruyan kelimeler teşkil etmektedir. Yine aradaki coğrafya ve lehçe farkı dikkate alındığında, ses değişikliklerinin olması oldukça olağan bir durumdur. Bilakis aradaki zaman farkı düşünüldüğü zaman, bu kadar kelimenin anlamını aynen korumuş olması yine dikkate şayan bir olaydır.

Az sayıda kelimeden oluşan bir diğer kelime öbeği, sadece anlam değişikliğine uğrayıp şeklî yapısını koruyan kelimelerdir. Bu öbekten "azgan" kelimesine dikkat çekmekte bilhassa fayda var. "azgan" Kıbrıs'ta uluslararası bilimlik Latince adı *calycoteme villosa* olan ve halk arasında "keçi boğan" olarak bilinen bitkiye verilen isimdir. Türkiye Türkçesinde de bulunan "azgan" kelimesi ise Latince adı *genista spinosa* olan ve halk arasında "boyacı katırtırnağı" olarak da bilinen bitkiye verilen addır. Bu iki bitki, dikenli oluşları ve açtıkları sarı renkli çiçeklerle birbirine çok benzemektedir. Kıbrıs'taki *calycoteme villosa*'ya "azgan" adını, ancak Türkiye'de Akdeniz sahillerinde yetişen *genista spinosa*'yı "azgan" olarak tanımlayanların vermesi mümkündür. Akdeniz sahillerinden Kıbrıs'a nakledilen Yörükler, anavatanlarındaki azgana çok benzeyen bitkiye aynı ismi vermişlerdir. Bir tek bu kelime bile Kıbrıs Türklerinin atalarının nereden geldiğini ortaya koymak açısından yeterlidir.

En fazla kelimeyi barındıran kelime öbeğini, hem anlam hem de ses bakımından değişikliğe uğrayanlar oluşturmaktadır. Bu öbekteki *aktar-, aşın-, dam-, damak, dayak* gibi örneklerde olduğu gibi, anlam değişmelerinin çoğunun kelimelerin ikincil anlamlarının birinci anlam hâline gelmesinden ibaret olduğu görülmektedir. Aradaki zaman farkı dikkate alındığı zaman, bu oldukça olağan bir durumdur. Aslında bu kelimelerin varlıklarını korumuş olmaları dahi dikkat çekici bir durumdur.

Sonuç olarak görülmektedir ki Kıbrıs ağızları, konuşurlarını doğrudan Eski Türkçe konuşurlarına bağlayan pek çok kelime barındırmaktadır. Bu kelimelerin bir kısmı Türkiye Türkçesinin diğer ağızları ile müşterek iken bir kısmı Kıbrıs ağızlarına mahsustur.

Kaynakça:

Abdurrazak Peler, Gökçe Yükselen, The Tense-Aspect-Mood/Modality System of the Turkish Spoken in Cyprus: Sociolinguistic Factors in the Formation of the Finite Verbal System of Turkish Dialects of Cyprus, Scholars' Press, Saarbrücken, 2013.

Aksoy, Özben, Gadaklizmo Cehennemi (Öyküler), yayınevi yok, Lefkoşa, 1996.

Aksoy, Özben, Simbadi Bucağına Gömül (Öyküler), Öncü Limited, Lefkoşa, 1999.

Aksoy, Özben, Vreççalı Mida, yayınevi yok, Lefkoşa, 1990.

Altay, D., "Kıbrıs Türklerinin Kökeni Olan Türk Kabileleri ve Kıbrıs'ın Türkleştirilmesi Çalışmalarından Bir Kesit", İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırılması Kongresi, 24-27 Kasım 1988, 2. Cilt, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, 1999, ss.455-474.

Bağışkan, Tuncer, Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Clauson, Sir Gerard, An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Clarendon Press, Oxford, 1972.

Doğan, İsmail ve Zerrin Usta, Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı, Altınpost Yayınları, Ankara, 2014.

Ercilasun, Ahmet B. ve Ziyat Akkoyunlu (haz.), Kâşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk. Giriş - Metin – Çeviri – Notlar – Dizin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Erdal, Marcel, Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon, Otto Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 1991.

Hakeri, Bener Hakkı, Hakeri'nin Kıbrıs Türkçesi Sözlüğü, SAMTAY Vakfı Yayınları, Gazimağusa, 2003.

Gökçeoğlu, Mustafa, Dulun Oğlu, Öyküler, İleri Basımevi, Lefkoşa, 1985.

Gökçeoğlu, Mustafa, Kıbrıs Ağızları Sözlüğü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

Gökçeoğlu, Mustafa, Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1997.

Gökçeoğlu, Mustafa, Manilerimiz, Gökçeoğlu Yayınları, 2002.

Gürkan, Ali, Kıbrıs Ağzında Edatlar Bağlaçlar ve Ünlemlerin Kullanım Özellikleri, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Halaçoğlu, Yusuf, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta İskân Politikası", Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, A. Ahmetbeyoğlu ve E. Afyoncu, ed., Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2001, ss. 39-46.

Halaçoğlu, Yusuf, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006.

Hür, Emine, Maneler (Maniler) Babutsa'nın Tikeni, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, 2001.

İslamoğlu, Mahmut, Kıbrıs Türk Folkoru, Ürün Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2004.

Kabataş, Orhan, Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü, Acar Basım, 2. Baskı, Lefkoşa, 2009.

Kabataş, Sema, Kıbrıs Türk Ağızları Sözlüğü, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1982.

Orhonlu, Cengiz, "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)", Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969), Türk Heyeti Tebliğleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1971, ss. 91-97.

Peler, Gökçe Yükselen, "Kıbrıs Türklerinin Dillik Ataları Gerçekten İç Anadolu ve Akdeniz Sahillerine mi Dayanmaktadır?", Rauf Raif Denktaş ve Dr. Fazıl Küçük I. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı, Gökçe Yükselen Peler ve Güven Arıklı, ed., Hiperyayın, İstanbul, 2019, ss. 41-58.

Peler, Gökçe Yükselen, "Kıbrıs'ta Kıpçak Varlığına Kıbrıs Ağızlarından Deliller", XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı 16-18 Ekim 2019 / Samsun, Serkan Şen ve Mediha Mangır, ed., On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2019, ss. 861-873.

Peler, Gökçe Yükselen, "Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türk Askerî Varlığı", Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türkler Sempozyumu, I. Uluslararası Bildiri Tam Metin Kitabı 13/15 Mayıs 2019 Haspolat/Lefkoşa, Zeki Akçam, ed., Hiperyayın, İstanbul, 2020, ss. 129-159.

Peler, Gökçe Yükselen, "Kıbrıs'a Hangi Oğuz Boyları Yerleşti?", Halk ile Bilim Arasında Bir Ömür: Prof. Dr. İsmail Görkem Armağanı, Erhan Çapraz vd., ed., Kömen Yayınları, Konya, 2020. Baskıda.

Saracoğlu, Erdoğan, Kıbrıs Ağzı, Ateş Matbaacılık, 3. Baskı, Lefkoşa, 2004.

Selenge, Özden, Boncuklar Senin Olsun, Öyküler, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, 2001.

Selenge, Özden, Fincandaki Kraliçe, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1996.

Selenge, Özden, Lâle Yüreğin Beyaz, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, 1999.

Siber, Hasan R., Kıbrıs Türklerinin Tarımsal Folkloru, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1983.

Şirin User, Hatice, Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi, Kömen Yayınları, Konya, 2009.

Şükürov, Qiyas, "Kıbrıs Türk-İslam Tarihinin Osmanlı Öncesi Dönemleri Üzerine Bazı Tespitler", Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türkler Sempozyumu, I. Uluslararası Bildiri Tam Metin Kitabı 13/15 Mayıs 2019 Haspolat/Lefkoşa, Zeki Akçam, ed., Hiperyayın, İstanbul, 2020, ss. 105-128.

Ünlü, Suat, Karahanlı Türkçesi Sözlüğü, Eğitim Yayınevi, Konya, 2012.

Yorgancıoğlu, Oğuz, Kıbrıs Türk Folkloru, yayınevi yok, Genişletilmiş 2. Baskı, 2000.